

ОЦІНКА КЛАСИФІКАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ

У.О. МАРЧУК, аспірантка
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Проведено оцінку класифікації внутрішньогосподарського контролю щодо виокремлених вченими ознак та визначено класифікаційні ознаки, що мають бути покладені в основу внутрішньогосподарського контролю.

Внутрішньогосподарський контроль, класифікація внутрішньогосподарського контролю, ознаки класифікації.

Постановка проблеми. Передумовою ефективного розвитку будь-якого вітчизняного підприємства, незалежно від форми власності, є функціонування системи внутрішньогосподарського контролю. Однак в практичній діяльності господарюючих суб'єктів виникає багато питань та проблем. Зокрема, у вчених економістів не існує єдиної думки щодо класифікації внутрішньогосподарського контролю. І як зауважила Бутинець Т.А. кожен автор пропонує свою класифікацію і тим самим проблема залишається невирішеною. Окремі автори заздалегідь пропонують незавершену класифікацію [4, с.12].

Оскільки ефективність внутрішньогосподарського контролю за діяльністю підприємств значно погіршилась і як наслідок збільшилась кількість фактів економічних злочинів, виникає потреба в з'ясуванні видів та підвидів внутрішньогосподарського контролю, що поширені в Україні, та стан в якому вони перебувають, і проблемами якими вони супроводжуються.

Аналіз останніх публікацій щодо її розв'язання. Питаннями класифікації внутрішньогосподарського контролю займаються такі вітчизняні та наукові вчені як: Білуха М.Т., Булкот Г.В., Бутинець Ф.Ф., Вайштейн Е.Г., Виговська Н.Г., Дікань Л.В., Жила В.Г., Замазій О.В., Калюга Є.В., Костирко Р.О., Максимова В.Ф., Мурашко В.М., Нападовська Л.В., Овсійчук В.О., Пантелеєв В.П., Петренко С.М., Подолянчук О.А., Рибалко Л.В., Сагайдак Р.А., Суйц В.П., Усач Б.Ф., Фоміна Т.В., Шатковська Л.С., Шевчук В.О., Штейман М.Я., Шульга Н.М.. Проте подальшого вивчення потребують питання систематизації та прийняття єдиної класифікації внутрішньогосподарського контролю.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження виокремлених видів та підвидів українськими та зарубіжними вченими внутрішньогосподарського контролю та визначення його класифікаційних ознак.

Матеріал і методика дослідження. Методологічну основу дослідження становлять такі методи: метод наукового узагальнення і систематизації та метод критичного аналізу. Результати дослідження та висновки обґрунтовано шляхом комплексного підходу.

Результати дослідження. Безумовно, класифікація внутрішньогосподарського контролю справа складна і знайти однозначне рішення досить важко. Види внутрішньогосподарського контролю можна класифікувати за найрізноманітнішими підставами, виходячи із цілей класифікації, тобто з того, які властивості досліджуваного явища в даний момент мають найбільший інтерес [17, с.14].

Дослідження видів, типів, форм внутрішньогосподарського контролю в історичному процесі ми об'єднали, оскільки не було знайдено однозначного трактування та поділу на категорії, і розмежовували в залежності від суб'єктивної думки кожного дослідника. У результаті дослідження було проаналізовано та узагальнено ознаки класифікації, які запропоновані українськими та зарубіжними авторами з питань внутрішньогосподарського контролю (рис. 1.).

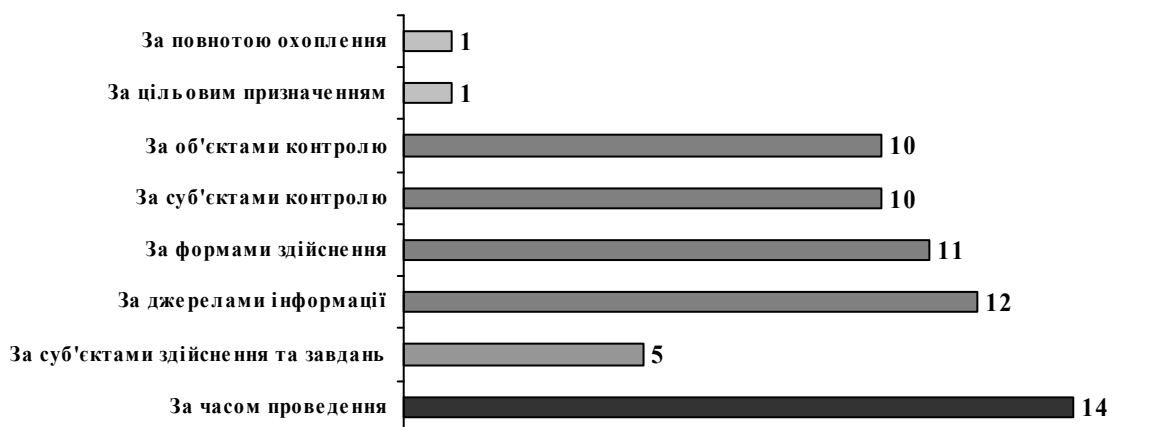

Рис.1. Аналіз запропонованої українськими та зарубіжними авторами класифікації внутрішньогосподарського контролю щодо деяких ознак.

Аналіз показав, що більшість авторів (45% розглянутих) правомірно класифікують внутрішньогосподарського контролю саме за часом проведення. Так, Білуха М.Г., Булкот Г.В., Бутинець Ф.Ф., Вайштейн Е.Г., Виговська Н.Г., Жила В.Г., Замазій О.В., Калюга Є.В., Мурашко В.М., Рибалко Л.В., Усач Б.Ф., Шатковська Л.С., Шевчук В.О., Штейман М.Я. та інші за часом проведення поділяють внутрішньогосподарський контроль на попередній (первинний), поточний (оперативний) та наступний (підсумковий) [2, 3, 1, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 19, 21, 22, 23].

При класифікації внутрішньогосподарського контролю за джерелами інформації автори (38 % досліджуваних авторів) [2, 3, 1, 5, 6, 7, 12, 13, 15, 19, 21, 23] виділяють документальний та фактичний спосіб перевірки, а деякі вчені [3] вважають, що було б доцільно виділити в окрему позицію змішаний

контроль, маючи на увазі під цим поняттям лише спільне використання засобів та способів як документальної, так і фактичної перевірки.

За формами здійснення більшість авторів (35% досліджуваних авторів), зокрема Білуха М.Т. та Калюга Є.В. виділяють ревізію, тематичні та камеральні перевірки, аудит [2, 9]. Інші вчені виділяють такі форми контролю, як ревізія, обстеження та економічний аналіз. Штейман М.Я. та Гайдуцький П.І. [23] у свою чергу до основних форм внутрішньогосподарського контролю відносять ревізію, тематичну перевірку та самоконтроль. Разом з тим ми вважаємо такий поділ доцільним, оскільки ревізія є комплексною перевіркою підприємства, яка полягає в документальній та фактичній перевірці усіх операцій, а тематична перевірка, по суті являється інвентаризацією, яка може бути як плановою, так і раптовою.

Аналітична оцінка, дає підстави стверджувати, що рівна кількість авторів (32% досліджених авторів) поділяють внутрішньогосподарський контроль за суб'єктами та об'єктами здійснення. Штейнман М.Я., наприклад за цією ознакою називає такі види контролю, які здійснюються: ревізійними комісіями; керівниками, спеціалістами та посадовими особами; профспілками та іншими громадськими організаціями [23, с. 14].

Що стосується об'єктів внутрішньогосподарського контролю варто зазначити, що, ряд авторів [14, 18, 10] дотримуються точки зору, відповідно до якої об'єкти внутрішньогосподарського контролю одночасно є і об'єктами управління, і є об'єктами обліку. Смержанюк Т.П., Труш В.Є., Шрам Т.В. вважають, що об'єкт внутрішньогосподарського контролю включає ресурси, господарські процеси та їх результати [16]. Ми підтримуємо думку Т.В. Фоміна, який виділив три групи економічних суб'єктів: господарські процеси, ресурси, що формуються в результаті здійснення процесів та економічні показники діяльності – витрати основних сфер діяльності та доходи, фінансові результати. Ці три групи об'єктів знаходяться у полі впливу функцій контролю, що здійснюється в оперативному, поточному й стратегічному режимах управління [20].

Лише невелика кількість авторів (16% досліджених авторів) поділяють внутрішньогосподарський контроль за суб'єктами здійснення та їхніми завданнями. Так, наприклад, Максимова В.Ф. виокремлює: контроль, який здійснюють власники; контроль, який проводить адміністрація; контроль, який здійснюють офісні служби та контроль, який здійснюють управлінські структури лінійних підрозділів [11, 12]. В свою чергу Нападовська Л.В. виділяє бухгалтерський контроль – який здійснюється безпосередньо бухгалтерією, та адміністративний, що здійснюється керівниками [14].

Узагальнивши ряд найбільш повних ознак класифікації внутрішньогосподарського контролю та виключивши з них «ознаки-дублери, що зустрічаються», виділимо найбільш важливі ознаки, які на нашу думку мають бути покладені в основу класифікації внутрішньогосподарського контролю:

- за часом проведення;

- за суб'єктами здійснення та завдань;
- за джерелами інформації;
- за формами здійснення;
- за суб'єктами контролю;
- за об'єктами контролю;
- за функціональною метою;
- за повнотою охоплення;
- за формами організації;
- за цільовим призначенням.

Висновки. Вище викладене дає можливість дійти висновку, оскільки загальноприйнятої класифікації внутрішньогосподарського контролю не існує, запропонована нами класифікація внутрішньогосподарського контролю надає йому вичерпну характеристику.

Список літератури

1. Аудит і ревізія підприємницької діяльності: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / [Бутинець Ф.Ф., Усач Б.Ф., Виговська Н.Г. та ін.]; за ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП "Рута", 2001. – 416 с.
2. Белуха Н.Т. Ревизия и контроль в торговле / Н.Т. Белуха. – М.: Экономика, 1988. – 255 с.
3. Булкот Г.В. Місце внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством // Збірник наукових праць Черкаського технологічного університету, 2009. - Випуск 24 - С. 68-73.
4. Бутинець Т.А. Класифікація господарського контролю: Міф чи реальність? / Вісник ЖДТУ №1 (55), 2011, С.12-1
5. Вайнштейн Э.Г. Ревизия и контроль в банках: учеб. пособ. / Э.Г. Вайнштейн. – М.: Высшая школа, 1974. – 336 с.
6. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: [монографія] / Виговська Н.Г. – житомир: ЖДТУ, 2008. – 532 с.
7. Жила В.Г. Ревізія та аудит: навч. посіб. / В.Г. Жила. – К.: МАУП, 1998.– 96 с.
8. Замазій О.В. Внутрішньогосподарський контроль витрат діяльності суб'єктів господарювання / Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: економічні науки [Текст]: Випуск 25: У трьох частинах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – Частина I. – С.98 – 101.
9. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління : [монографія] / Калюга Є.В. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
10. Костирко Р.О. Класифікація об'єктів внутрішнього контролю для прийняття управлінських рішень [Текст] / Р.О. Костирко // Вісник ДНУСТ ім. Туган-Барановського. – 2008. - №4. – С. 244-252.
11. Максимова В.Ф. Контроль в управлінні економічними процесами на підприємстві: Навчальний посібник. / В.Ф. Максимова – Суми ВДТ «Університетська книга». – 2008. -190 с.

- 12.Максімова В.Ф. Система об'єктів внутрішнього економічного контролю / Економіст (економіка підприємств), №4, квітень, 2005. – С. 71-75.
- 13.Мурашко В.М. Контроль і ревізія фінансово-господарської діяльності: навч. посіб. / В.М. Мурашко, Т.М. Сторожук, О.В. Мурашко. – К.: ЦУЛ, 2003. – 311 с.
- 14.Нападовська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці / Нападовська Л.В. – Д.: Наука і освіта, 2000. – 233с.
- 15.Рибалко Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в аграрних підприємствах [Текст] / Л.В. Рибалко. – Дисертація на здобуття наук. ступеня к.е.н. – К., 2008. – 257с.
- 16.Сморжанюк Т.П. Внутрішній контроль в процесі управління виробництвом [Текст] : Навчальний посібник / Т.П. Сморжанюк, Т.В. Шрам, В.Є. Труш / За ред.В.Є. Труша – К.: Кондор, 2009. – 284с.
- 17.Студеникина М.С. Государственный контроль в сфере управления. / М.С. Студеникина – М.: Юрид. Лит., 1974. – 160с.
- 18.Суйц В.П. Внутрипроизводственный контроль [Текст] / В.П. Суйц. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 127с.
- 19.Усач Б.Ф. Контроль і ревізія: підруч. / Б.Ф. Усач. – К.: Знання-Прес, 2002. – 253 с.
- 20.Фоміна Т.В.Організація і методика внутрішньогосподарського контролю на підприємствах олійножирової галузі України: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня к.е.н.: 08.00.09 / Т.В. Фоміна; Одеський державний економічний ун-т. – Одеса, 2007.
- 21.Шатковська Л.С. Економічний контроль на сільськогосподарських підприємствах / Л.С. Шатковська. – К.: Урожай, 1994. – 272 с.
- 22.Шевчук В.О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (проблеми теорії, організації, методології): Монографія. / В.О. Шевчук – К.: КДТЕУ – 1998, 371 с.
- 23.Штейман М.Я., Гайдуцкий П.И. Внутрихозяйственный контроль на сельскохозяйственных предприятиях. / М.Я Штейман, П.И. Гайдуцкий-М.: Агромиздат, 1990. – 143с.

The estimation of the classification of internal control over scientists extracted features and defined classification attributes to be the basis for internal control.

Internal control, internal control classification, signs of classification.

Проведена оцінка класифікації внутрішньогосподарського контролю відносно виділених ученими ознак і визначені класифікаційні ознаки, які повинні бути покладені в основу внутрішньогосподарського контролю.

Внутрішньогосподарський контроль, класифікація внутрішньогосподарського контролю, ознаки класифікації.